

۲۰۱۷/۰۱/۰۳

حامد نوید

نگاهی به سیر تاریخی زبان دری به استناد آثار خطی افغانستان و کشورهای همجوار بخش پنجم

ترجمه نکات عمده کتیبه رباطک از انگلیسی به دری:

سطر یکم تا سوم: فرمانروای بزرگ برحق، دادگر، یزدان پناه، و در خور ستایش که نسبش به ایزدان و نانه (الهه پیروزی) می رسد سال اول پادشاهی اش را چنانچه خدایان خواسته اند، به نام سال اول آریا (آرین) اعلام می دارد. سطر سوم تا چهارم:

و اوست کسی که لغو زبان آیونی (یونانی) را امر فرموده و گسترش زبان (آری) را فرمان میدهد. سطر چهارم تا هفتم مربوط به قلمرو امپراتوری کوشانی و دیار تحت فرمان کانیشکا در سرزمین هند است که در آن اسم شهر های آتی آمده است:

کوندینو Kaundinya شهری تحت نام کانیشکا کنار دریای وردا در نزدیکی عادل آباد و حیدر آباد، سکتا Saketa، شهر مقدس و جایگاه سرایش سروده های اساطیری که شهر راما ایزد هندی بوده و در سانسکریت نیز به نام سکتا آمده است. کوزمبو یا کوشمبی Kausambi شهری در ایالت اوترا پردیش هند، «پتالی پتورا» Pataliputra یا پتنه امروزی در جوار دریای گنگا، (اوزینو Ozeno) (یعنی شهر یوجین Ujjain که از نگاه پیشرفت علم نجوم و ستاره شناسی در جهان کهن از اهمیت فراوانی برخوردار بود و زیری تمبو ناحیه Janjgir-Champa امروزی در نواحی شرقی هند در کتیبه رباطک آمده است.

سطر هفتم تا نهم: درین سطور کانیشکا فرمان اعمار معبد نانه را به شپا را Shapara، یا Shaphar شاه فر متصدی شهر میدهد و به او امر میکند تا آب روان را به پیشواز خدایانی مانند فره (فرعون)، زیری (زیوس) و امه (مادر) از کاپیا Kaeyra جاری سازد.

از سطر نهم تا به تا به سطر یازدهم: اسمای ایزدان زیادی ذکر گردیده که مهمترین آنها اهورا مزدا، سروشارده (سروش)، میرو یعنی میترا میباشد.

از سطر یازدهم تا چاردهم: اجداد کانیشکا، گوجالا کدفیزیس، سدیشکانا Saddashkana پدر کلانش و پدرش و یما کدفیزیس با قدردانی یاد گردیده و نظر به فرمان کانیشکا تأکید به عمل آمده تا پیکره های آنها و به همانگونه پیکره

خودش نیز در معبد نانه برافراشته گردد. همچنان شراب مقدس سومما (به اساس ترجمه جی مکرچی) در معبد نذر شود.

سطر پانزدهم تا بیستم: فرامین کانیشکا را به معتمدانش شپارا، نکونزوکو یا نکونزاکا بازگو میدارد، تا مراسم نیایش و عبادات را برپا سازند و برای صحت، کامیابی و پیروزی فرمانروای بزرگ فرزند خدایان که به حکم ایزدان هند را فتح نموده دعا کنند، درین سطور همچنان از دوست گرامی امپراتور ابیمو Abimo یاد گردیده تا پایتخت را به (بوپیشو) Pophisho وا گزار کند.

سطر بیستم تا بیست و سوم فرمان کانیشکا باز هم آغاز سلطنت و فرمانروایی اش را بنا به خواست خدایان به نام «سال اول آریا» اعلام نموده و بر اعمار معبد نانه تأکید کرد.

(متن کامل این کتیبه را مرحوم پوهاند سرور همایون استاد پوهنتون کابل به دري برگرانده اند)

بنا بر محتویات این سنگ نبشته پی می بریم که معبد نانه قبل از آتشکده سرخ کوتل اعمار گردیده و، از این رو کتیبه رباطک قبل از سنگ نوشته سرخ کوتل نگاشته شده است. از روحیه عمومی این کتیبه معلوم می گردد که کانیشکا به زبان «آرین» یا به تفسیری زبان «آری» و سرزمین آریانا علاقمندی مفرضی داشته و خود را از آن سرزمین می دانسته است.

در مورد کتیبه رباطک دانشمندان رساله های علمی زیادی نوشته اند و در اینجا به طور نمونه نظر یکتن از محققین کشور همسایه ایران نقل می کنیم.

"سنگ نبشته رباطک"

پژوهش های ایرانی

نوشته: رضا مرادی غیاث آبادی

دوشنبه ۲۵ دی ۱۳۸۵

"کشف این کتیبه، مسأله نام واقعی زبان بلخی باختری را تا حد زیادی روشن کرد و از آن با نام زبان «آریئو» یاد شده است. مصوت پایانی این واژه، حرف کوتاه «ا» است که در زبان بلخی باختری (که اکنون شاید بتوانیم آنرا زبان دری کوشانی بنامیم) معادل با کارکرد کسره اضافه پایانی (یای نسبت) در زبان فارسی است. محل واژه مهم «آریئو» در سطر چهارم این سنگ نبشته است.

اکنون این مسأله نیز روشن شده است که زبان رسمی و دولتداری کوشانیان، همانا آریئو یا دری کوشانی بوده که از اشاراتی که به صورت منفصل در بخش های آسیب دیده کتیبه به آن رفته است؛ هویدا می شود. کنیشکه، توانسته است پس از سده های متمادی که از رواج زبان یونانی به عنوان زبان رسمی حکومتی می گذشت؛ با فرمانی نافذ، حکم به رسمیت زبان اصلی مردم در دستگاه اداری دهد. از آن پس، تمامی اسناد و مکتوبات دولتی و سکه ها به همین زبان به نگارش در می آیند."

امروز پس از گذشت سده ها گرچه فارسی مروج در ایران و دری رایج در افغانستان و تاجیکستان رویهمرفته یک زبان تلقی میگردند، ولی با آنهم اختلافات بارزی از نگاه تلفظ، اصطلاحات، شیوه ادای حروف صدا دارویی صدا و حتی دستور زبان میان این زبان ها وجود دارد.

از آنجایی که انسان ها همواره از همدگر می آموزند، در زبان دری افغانستان بر علاوه زبان عربی تأثیرات زبان های ایغوری، ترکی، پشتو و ازبکی مشهود است و به همین ترتیب در زبان فارسی معمول در ایران، تأثیرات زبان های ترکی، ارمنی، آذری و عبرانی را جست و جو کرده می توانیم که امریست طبیعی و زاده روابط گسترده انسانی. بدیهی است که انسان منحصیث یک موجود متفکر و ناطق باید به زبانی تکلم کند و حل مطلب نماید تا افکار و نیازمندی هایش را به انسان دیگری بازگو کند و این غایه نهائی تکلم و افهام و تفهیم (communication) در هر مدنیت و هر فرهنگ انسانیتست. فخر فروشی به یک زبان و زبان دیگری را به دیده تحقیر نگاه کردن، جز کومه نظری و حس تفوق طلبی که خود از مشکلات روانی منشأ می گیرد تفسیر موجه دیگری ندارد. اگر به تاریخ مدنیت های بشری نظری گذرا بیاندازیم متوجه می گردیم که در مسیر زمانه ها زبان هایی که در جهان معمول بوده اند عروج و نزولی داشته اند و این نشیب و فراز ها در تاریخ روابط انسانی یک امر طبیعی است. انسان ها منحصیث موجودات اجتماعی بسی مسایل بخصوص زبان را از هم می آموزند و این آموزش آمیزش فرهنگ ها را به بار می آورد و طبیعتاً آمیزش فرهنگ ها باعث ارتقای سطح دانش جوامع بشری و مدنیت های انسانی میگردد.

امید است این بررسی مختصر بتواند روشنی بیشتری در مورد پسمنظر تاریخی زبان دری مروج در افغانستان در مقایسه با زبان های مشترک کشور های همجوار بیاندازد.

با ابراز حرمت،

پایان

مآخذ:

- ۱- احمد علی کهزاد تاریخ افغانستان در مجموعه سه جلد، بنیاد نشراتی میوند، سال ۲۰۰۸ میلادی، کابل
- ۲- عبد الحی حبیبی تاریخ مختصر افغانستان ، انتشارات سازمان مهاجرین افغانستان ، ویرجنیا ، ۱۹۸۹
- ۳- محمد حیدر ژوبل، تاریخ ادبیات افغانستان، بنگاه نشراتی میوند، کابل، چاپ چهارم، ۱۳۸۳ خورشیدی
- ۴- پروین شکیبا، نگاهی گذرا به ویژگی ها و دگرگونی های شعر فارسی، شرکت کتاب جهان با همکاری انتشارات ایرانزمین، ۱۳۶۶ خورشیدی
- ۵- ذبیح الله صفا، گنج سخن، شاعران پارسی گوی و منتخب آثارشان، مؤسسه نشر علوم نوین، تهران، ۱۹۷۴
- ۶- Sen, Sukumar. (۱۹۹۵). Syntactic studies of Indo-Aryan languages. Tokyo: Institute for the Study of Languages and Foreign Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies.
- ۷- "The Zarathustrian Assembly." n.d. Accessed from on March ۲۸, ۲۰۱۲
- ۸- Vacek, Jaroslav. (۱۹۷۶). The sibilants in Old Indo-Aryan: A contribution to the history of a linguistic area. Prague: Charles University
- ۹- Zaehner, Robert Charles. ۱۹۶۱. **The Dawn and Twilight of Zoroastrianism.** New York: G.P. Putnam's Sons.
- ۱۰- "[The Afghans – Language Use](#)". United States: Center for Applied Linguistics (CAL). ۳۰ June ۲۰۰۲. Retrieved ۲۴ October ۲۰۱۰.
- ۱۱- Farhadi, Rawan A. G. (۱۹۷۵) The Spoken Dari of Afghanistan: A Grammar of Kaboli Dari (Persian) Compared to the Literary Language, Peace Corps, Kabul,
- ۱۲- "[Parsi-Dari](#)" Ethnologue". Ethnologue.org. ۱۹ February ۱۹۹۹.
- ۱۳- "[Dari language, alphabet and pronunciation](#)". *Omniglot.com*. ۲۰۱۲

- ١٤- Sims-Williams, Nicholas and Cribb, Joe ١٩٩٦, "A New Bactrian Inscription of Kanishka the Great",
- ١٥- [Silk Road Art and Archaeology](#), volume ٤, ١٩٩٥-٦, Kamakura, pp. ٧٥-١٤٢
- ١٦- M. Le Berre, and G. Fussman, Surkh Kotal en Bactriane I. Les temples, MDAFA ٢٥, Paris, ١٩٨٣

